

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Розвиток соціалістичного господарства супроводжується зростанням його масштабів, удосконаленням технології і організації виробництва. Під впливом науково-технічної революції змінюється характер продукції, що виробляється, зростає потреба в складних видах продукції, у виробництві кінцевого продукту бере участь багато підприємств. Все це веде до збільшення і ускладнення внутрівиробничих та міжгалузевих зв'язків.

Такі зміни у характері суспільного виробництва вимагають неперервного вдосконалення керівництва ним і перш за все центральної його ланки — планування. Аналіз практики планування все більше переконає в тому, що об'єктом повинні бути не проміжні, а кінцеві соціально-економічні цілі суспільства. Необхідний загальний інтегральний метод планування зв'язаних частин народного господарства. Вузьковідомчий підхід до розв'язання великих народногосподарських задач не дає бажаних результатів, призводить до появи диспропорцій у народному господарстві. Таким чином, наявна економічна проблема — невідповідність між існуючими методами планування і об'єктивними умовами, яка вимагає негайного розв'язання.

Вдосконалення планування повинно ґрунтуватися на розумінні того, що збільшення випуску продукції будь-якої галузі промисловості не є самоціллю, а засобом для досягнення загальної мети. Наприклад, збільшення випуску поліграфічного обладнання машинобудуванням для легкої і харчової промисловості і побутових приладів слід розглядати не з вузьковідомчих галузевих позицій, а в комплексі, в тісному зв'язку з поставленою метою — максимальним задоволенням потреб народного господарства у друкованій інформації.

Звідси випливає, що плануванню слід надавати програмно-цільового характеру. Воно орієнтується на функцію системи, тобто комплекс галузей, яка безумовно є більш стійкою, ніж функція галузі. Господарська діяльність кожної галузі повинна бути підпорядкована досягненню кінцевого ефекту. В «Основних напрямках розвитку народного господарства СРСР на 1976—1980 роки» підкреслюється: «Ширше використовувати в плануванні програмно-цільовий метод, здійснити розробку комплексних програм з най-

важливіших науково-технічних, економічних і соціальних проблем» [1].

Основним змістом програмно-цільового планування є системний, комплексний підхід (СКП). Його слід розглянути як методологію дослідження складних господарських ситуацій, що описуються у вигляді певної системи. На сучасному етапі, розвитку народного господарства СКП повинен стати основним методом організації економічної роботи, оскільки він дає змогу конкретизувати принципи соціалістичного планування, пов'язати планування з механізмом господарювання, визначає мету виробничо-господарської діяльності і ресурси, які необхідні для її досягнення. тобто суміщає в собі два аспекти — цільовий і ресурсний.

Слід сказати, що СКП, як і програмно-цільовий метод планування в цілому, не знайшов належного застосування у практиці галузевого планування.

Відсутність системного, комплексного підходу до вирішення соціально-економічних завдань розвитку видавничо-поліграфічної діяльності призводить до негативних наслідків. Прикладів можна навести багато. Ось деякі з них. Лише відсутністю СКП можна пояснити існуючу диспропорцію між потребами читачів, можливостями авторських колекторів, з одного боку, і ресурсами друкарського паперу в країні, з другого. Недостатня кількість друкарського паперу є однією з основних причин того, що виробничі потужності поліграфічної промисловості використовуються недостатньо. Це негативно впливає на економіку галузі, а народне господарство не одержує необхідної кількості, асортименту і високої якості друкованої продукції. Про відсутність програмно-цільового методу планування розвитку видавничо-поліграфічної діяльності свідчить також наявність диспропорції між темпами розвитку поліграфії і поліграфічного машинобудування. Останнє, лоряд з паперовою промисловістю, є одним з основних факторів, які гальмують розвиток видавничо-поліграфічної діяльності.

В теорії системного, комплексного підходу центральне місце належить поняттю системи. Вчені не одностайні у визначенні поняття системи. Свідченням цього є відносно велика кількість визначень системи, в кожному з яких підкреслюється яка-небудь особливість цього поняття.

При формулюванні поняття системи слід виходити з основних принципів системного підходу: наявності певного числа елементів (змінних) досліджуваного явища, а також тісного зв'язку між ними, що зумовлює цілісну єдність реального об'єкта. Отже, система — це перш за все кількість взаємозв'язаних елементів, впорядкованих певним чином, сукупність яких утворює деяку цілісну єдність.

У процесі дослідження матеріального виробництва та відшукування напрямів підвищення його ефективності нас перш за все цікавлять економічні системи, які у найбільш загальному понятті слід розглядати як підсистему, що здійснює виробництво, розподіл та споживання матеріальних благ, а в конкретному — як процес

матеріального виробництва, тобто як перетворювач ресурсів у матеріальні блага, що споживаються суспільством.

Видавничо-поліграфічну діяльність слід розглядати як економічну систему, до складу якої повинні бути включені такі елементи: авторське середовище, видавництва, поліграфічні підприємства, книготорговельні організації та читачьке середовище. Сукупність цих елементів, об'єднаних однією програмою та єдиною метою, і утворює один з програмних народногосподарських комплексів. Наявні елементи (підсистеми) видавничо-поліграфічного комплексу забезпечують умовно-замкнений характер системи і зумовлюють її працездатність, тобто успішне вирішення тих завдань, які перед нею виникають.

І нам здається методичним упущенням те, що при доведенні основних ідей програмно-цільового підходу до конкретних пропозицій і формуванні в народному господарстві країни великих комплексів, його авторами не називається видавничо-поліграфічний комплекс [2]. Значення друкованої інформації на сучасному етапі та її вплив на темпи науково-технічного прогресу у всіх галузях народного господарства зумовлює необхідність виділення видавничо-поліграфічної діяльності в самостійний комплекс. Воно послужить основою вдосконалення планування розвитку видавничо-поліграфічної діяльності з точки зору кінцевого продукту.

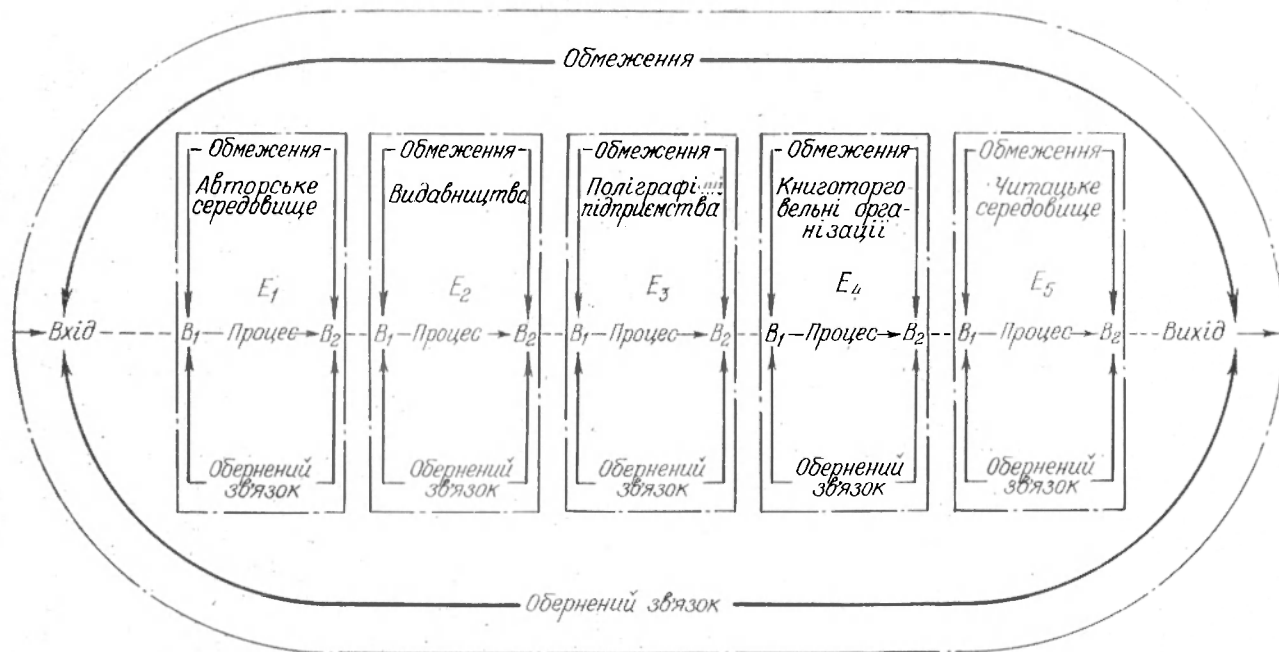
На рисунку показана логічна модель видавничо-поліграфічного комплексу як економічної системи — E , яка включає в себе п'ять підсистем: E_1, E_2, E_3, E_4 і E_5 . Як видно з рисунка, модель має процесний характер. Крім процесу, основними елементами її є вхід, вихід, обмеження і обернений зв'язок.

Процес — найбільш важливий елемент системи, це зумовлюється самим поняттям її як процесу перетворення ресурсів в матеріальні та інші блага, що споживаються суспільством. Процес системи показує її внутрішню структуру, тобто канали, по яких проходять і перетворюються ресурси, що поступають у систему через її вхід.

Вхід характеризує потік ресурсів, які надходять в систему і перетворюються в ній. Поняття входу включає в себе також оточуюче середовище, тобто зовнішні умови, які впливають на дію системи, а також нормативні матеріали і обмежуючі умови, які регламентують дію системи (інструкції, накази і т. д.). Вихід, як елемент системи характеризує результат перетворення входів.

Обернений зв'язок забезпечує корегування стану системи на основі інформаційних даних. Цей елемент дає змогу регулювати функціонування системи в часі. Здійснення оберненого зв'язку в моделі досягається за допомогою каналу зв'язку між виходом і входом.

Обмеження в системі складаються з мети системи і примусових зв'язків. Основною метою системи можуть бути, наприклад, завдання по випуску продукції у заданій номенклатурі, обсязі, у встановлений час і необхідної якості. Як примусові зв'язки виступають різні ліміти ресурсів.

Модель видавничо-промислового комплексу як економічної системи.

Кожна з підсистем видавничо-поліграфічного комплексу має автономний характер і в той же час тісно пов'язана з іншими підсистемами.

Функціонування видавничо-поліграфічного комплексу визначається потребами оточуючого середовища у друкованій інформації. Характер цих потреб в свою чергу визначається господарсько-політичними завданнями розвитку країни на сучасному етапі. Діяльність видавничо-поліграфічного комплексу повинна відповідати тим завданням, які виникають у галузі розвитку друкованої інформації, тобто бути адекватною суспільним потребам у друкованій продукції.

У зв'язку з тим, що до видавничо-поліграфічного комплексу ставляться все нові і нові вимоги, виникає необхідність в оперативному регулюванні його діяльності. До цього, власне кажучи, і зводиться управління видавничо-поліграфічним комплексом.

Характеристика функціонування видавничо-поліграфічного комплексу, як економічної системи, була б неповною без визначення місця, ролі і значення її підсистем.

Виходячи з призначення видавничо-поліграфічного комплексу, слід підкреслити провідну роль у ньому видавництва. Видавництва є організуючим початком всієї видавничо-поліграфічної діяльності, вони беруть участь у виготовленні книги протягом всього періоду, починаючи з ідеї про підготовку видання і закінчуючи виходом його у світ, реалізацією і збором інформації про суспільну користь друкованої інформації. Через видавництва безпосередньо реалізуються господарсько-політичні завдання, які визначаються оточуючим середовищем.

Важлива роль у видавничо-поліграфічному комплексі належить авторському середовищу. Завдання цієї підсистеми — створення рукопису, тобто первинної інформації у певній галузі знань, науки чи культури. Працею автора закладаються передумови успішного функціонування і одержання позитивного результату діяльності всього видавничо-поліграфічного комплексу.

Поліграфічні підприємства — дуже важлива підсистема видавничо-поліграфічного комплексу. Їх завдання — відтворити видавничий оригінал згідно з вимогами видавництва, тобто на високому рівні, в мінімальні строки і з найменшими витратами. Для виконання поставлених завдань поліграфічні підприємства ведуть підготовку видань до виробництва і організують виробничий процес. Результативність виробничої діяльності поліграфічних підприємств визначається наявністю відповідних кадрів, рівнем технічної і матеріальної бази, а також організацією виробництва та праці.

Книготорговельні організації, як підсистема видавничо-поліграфічного комплексу, мають довести друковану інформацію до споживача. Ця підсистема виконує ще одну дуже важливу функцію — вивчає попит на книжкову продукцію і, тим самим, поряд з видавництвами та іншими організаціями, бере участь у формуванні книжкових фондів і, зокрема, у визначенні тиражів майбутніх видань. Таким чином, діяльність книготорговельних організацій —

процес творчий, який активно впливає на діяльність усього видавничо-поліграфічного комплексу.

Читацьке середовище замкає видавничо-поліграфічний комплекс. Виступаючи споживачем друкованої інформації, читацьке середовище визначає оцінку діяльності всього видавничо-поліграфічного комплексу за його кінцевим результатом. Через читацьке середовище здійснюється вихід видавничо-поліграфічного комплексу в оточуюче середовище, а результати діяльності його є основою для вирішення питання про ступінь виконання функцій комплексу відповідно до вимог середовища. Читацьке середовище відіграє важливу роль як засіб забезпечення замкнутого контура функціонування видавничо-поліграфічного комплексу. У результаті функціонування читацького середовища, яке завершує цей оборот діяльності комплексу, виробляється система заходів для успішної діяльності видавничо-поліграфічного комплексу під час наступного обороту.

Діяльність видавничо-поліграфічного комплексу залежить не лише від внутрішніх зв'язків, але й від зв'язків видавничо-поліграфічного комплексу з іншими народногосподарськими комплексами. Практика показує, що зв'язки мають істотний вплив на розвиток індустрії друкованої інформації.

Серед зв'язків видавничо-поліграфічного комплексу з іншими народногосподарськими комплексами слід особливо виділити зв'язки з лісовим, загальномашинобудівним, хімічним, металургійним та текстильним комплексами [2, с. 171], які забезпечують його основними видами матеріально-технічних ресурсів (папером, картоном, палітурними тканинами, поліграфічним та іншим обладнанням, продуктами хімії, чорними і кольоровими металами та виробами з них).

Для успішного функціонування видавничо-поліграфічного комплексу важливо визначити кількісні та якісні зв'язки між окремими підсистемами всередині комплексу (внутрікомплексні зв'язки), а також з іншими народногосподарськими комплексами (зовнішньокompлексні зв'язки). Знання цих зв'язків та оцінка їх значення створює передумови для підвищення оперативності друкованої інформації та поліпшення всієї системи техніко-економічних зв'язків діяльності видавничо-поліграфічного циклу.

Із внутрікомплексних зв'язків особливо велике значення мають зв'язки між видавництвами, поліграфічними підприємствами та книготорговельними організаціями. Вдосконалення цих зв'язків становить одне із важливих завдань управління видавничо-поліграфічним комплексом.

Аналіз показує, що основним недоліком існуючих внутрікомплексних зв'язків є відсутність збалансованості й погодження тематичних планів з виробничими і фінансовими планами видавництва, поліграфічних підприємств і книготорговельних організацій. Виникає необхідність підвищити роль тематичного планування в галузі, тематичний план повинен бути покладений в основу розробки виробничих і фінансових планів як окремих підсистем, так і видавничо-поліграфічного комплексу в цілому.

Для виявлення оптимальних кількісних і якісних внутрі- і зовнішньокomплексних зв'язків слід застосувати економіко-математичні методи та ЕОМ. Лише на основі цих методів та використання високопродуктивної техніки можна «програвати» різноманітні господарські ситуації і з сукупності можливих варіантів вибрати оптимальні.

Викладені тут найбільш важливі сторони програмно-цільового методу планування і системного, комплексного підходу можуть бути взяті за основу при вирішенні найбільш складних виробничо-господарських ситуацій в галузі видавничо-поліграфічного комплексу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матеріали XXV з'їзду КПРС. К., Політвидав України, 1976.
2. «Экономика и организация промышленного производства», 1972, № 6.

R. M. MASHTALIR

THE STUDY OF A PUBLISHING COMPLEX AS AN ECONOMIC SYSTEM

Summary

The article deals with a publishing Complex consisting of the following sub-systems: author's surroundings, publishing houses, printing enterprises, bookselling organizations, readers' surroundings.

The author regards that creating such publishing complexes is of a great importance. Logical model of a Publishing Complex as an economic system is proposed.